

A person is holding a bouquet of sunflowers. The background shows a park-like setting with a wooden fence, a bicycle, and other people in the distance.

Att odla ett hembygds- torg

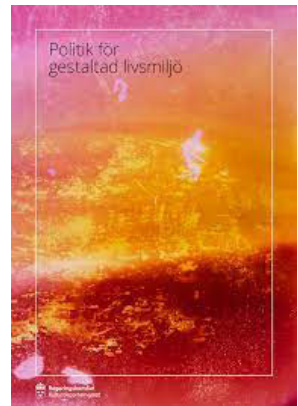
En handbok för att inspirera till fler gestaltade
mötesplatser i landsbygder

ArkDes | Gaia arkitektur | Region Dalarna

“Sverige har idag en politik som tar ett helhetsgrepp kring de fysiska miljöer som omger oss, framför allt de gemensamma rummen och platserna, och understryker allas rätt att delta i samtalet om hur dessa utformas. Politiken fungerar som en ledstjärna i visionen om ett långsiktigt hållbart samhälle, den både inspirerar, synliggör och förpliktigar.”

*-Politik för gestaltad livsmiljö, Prop.
2017/18:110, Publicerad 22 februari 2018*

En berättelse om att gå från parkering...

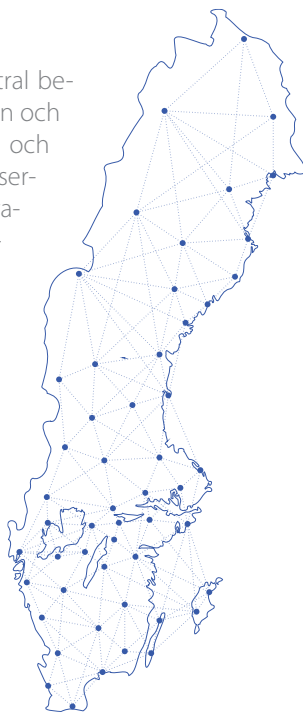
...till hembygdstorg

Hej!

Mötesplatsen har genom historien haft en central betydelse för samhällets livskraft. I bykyrkan, i skolan och på marknadsplatsen skedde möten, utbyten och samtal - här byggdes gemenskapen. Mötesplatserna kan sägas utgöra kittet för den mänskliga infrastrukturen. Dessa gemensamma rum är på många platser i vårt land kraftigt försvagade idag. Varje tids politik och ideal har på olika sätt förändrat hur vi lever. I vår tid kan vi föra resonemang om hur centralisering, individualisering och industrialisering har påverkat våra livsvillkor. Vad händer med ett samhälle om vi möts mindre?

Handboken riktar sig främst till er, lokalsamhällets aktörer och den stöttande kommunen - men även till alla ni andra som arbetar med bygdens utveckling. Syftet är att dela erfarenheter och inspirera till att vända en trend mot fler mötesplatser i hembygden, som en del i att stärka landets många lokalsamhällen.

Gaia arkitektur, maj 2023

GAIAARK

Fem principer för lokal utveckling

- 1 Delarna utgör helheten.** Hela samhällets livskraft består av summan av alla lokalsamhällets livskraft och dess relationer. Samverkan, inte konkurrens, skapar kraft.
- 2 Det börjar och slutar i den fysiska platsen.** Den lokala platsens bas är dess naturresurser och mänskliga resurser. Övriga skalor (kommun, region, nation) är organisatoriska system som uppfunnit för att t ex greppa större samband, utveckla gemensam kunskap och hushålla med resurser.
- 3 Människan är en del av naturen.** De naturliga systemen utgör våra livsvillkor. Vi är aktiva förvaltare av vår plats.
- 4 Vi har ett gemensamt mål.** Att öka livskraften på varje plats för att öka livskraften för helheten.
- 5 Alla har ansvar, vi har bara olika roller.** Vår utmaning är att hitta samverkansformer som verkar mot det gemensamma målet. Varje handling påverkar.

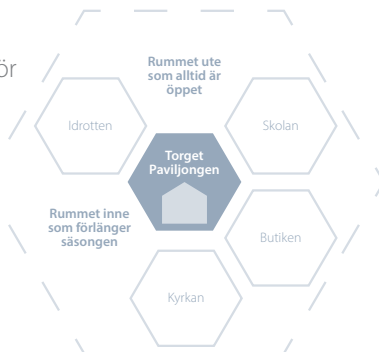

Om det finns olika syn på grundprinciperna så är det här diskussionen och projektet behöver starta. Låt oss tala om det!

Möteplatsen hembygdstorget

DE GEMENSAMMA MELLANRUMMEN

Rummen mellan husen är platsen för rörelser. Här vistas många människor och både kända och okända kommer i kontakt. Ett omhändertaget mellanrum kan bli en viktig mötesplats och särskilt om det gestaltas för dessa möten.

VARFÖR ETT HEMBYGDSTORG?

Ett hembygdstorg är den specifika mötesplatsen som utgör det samlande rummet som riktar sig till alla. Det förvaltas i sin egen rätt för detta syfte. En enande minsta gemensamma nämndare för de lokala relationerna och allas inkluderande. Hembygdstorget är oberoende av hur de andra mötesplatserna lever och överlever över tid.

Den demokratiska samlingsplatsen där alla har både ansvar och rådighet och som ger uttryck för platsens unika kultur.

Innan du börjar läsa

- Nedan följer en steg för steg-beskrivning av hur man kan arbeta från initiativ till förslag av genomförande.
- Handboken är skriven utifrån egna och andras erfarenheter omsatta till hur vi skulle tänka nästa gång vi står inför att förädla en plats till ett hembygdstorg.
- I beskrivningarna utgår vi från en grupp med alla de viktiga aktörer som delar det gemensamma målet och tar ansvar för de olika roller de har för att det skall hända. De lokala initiativtagarna, den stöttande offentligheten, och olika yrkesgruppers kunskap. Det omgivande lokalsamhällets behov och vilja förutsätter gruppens framskridande.
- Av erfarenhet och genom forskning vet vi att denna resa i dagläget oftast inte är lätt. Men den är viktig och nödvändig. Med gemensam målbild, rätt roller och allas ansvarstagande finns det inga egentliga hinder. Om vi väljer att se möjligheten, navigerar vi mot det önskade målet!
- Vi ser denna handbok som en stafettpinne som vi hoppas kan bli användbar och fortsätter att utvecklas med nya insikter.

23 steg mot att odla hembygdstorg

En möjlig väg fram för att skapa en mötesplats

1. Så ett frö

Att starta ett initiativ för en mötesplats

1.1

Att vilja skapa ett hembygdstorg

1.2

Att organisera en lokal grupp

1.3

Att ta kontakt med stöttande aktörer

1.4

Att planera vägen fram

Ingångssten: en gemensam mötesplats behövs

1.SAMMANFATTA
2.UTVÄRDERA
3.PLANERA Fira!

1.9

Att finansiera projektet

1.8

Att skapa torgets vision

1.7

Att tänka sig in i framtiden

1.6

Att fanga känslan för bygden

1.5

Att hitta torgets rätta plats

Test av tes: utför tillfälliga torg

2. Börja odla

Att testa mötesplatsens potential

2.1

Att skrida till verket

2.2

Att förstå vilka lagar som gäller

2.3

Att skapa tillfälliga strukturer

2.4

Att hitta rätt gestaltning

utförande

Från tes till vision: att gestalta för långsiktigt

3.2 Att skapa upplevelsen av ett rum mellan husen

3.1 Att fördjupa sig i platsen

3. Odla långsiktigt
Att ta lärdomarna vidare till ett långsiktigt genomförande

Fira!

1. SAMMANSETTA
2. UTVÄRDERA
3. PLANERA

2.5 Att inspireras av en nödvändig roadmap

2.6 Att utvärdera och ta med sig lärdomarna

2.5 Att bygga gemenskap

3.8 Att skörda och fira

3.7 Att inspirera, överraska och skapa berättelser

3.6 Att få ihop många delar och idéer till en helhet

3.5 Att låta funktionerna få en unik och vacker form

3.4 Att planera för en mångfald av aktiviteter

3.3 Att skapa funktioner

förslagets genomförande

Gemensamt beslut om det förankrade

Fira!

1. SAMMANSETTA
2. UTVÄRDERA
3. PLANERA

1. Så ett frö

INITIATIVETS INGÅNGSVÄRDEN

- Människor som lever i, verkar på och värnar om sin plats
- Individer med en vilja att förädla sin närmiljö in i framtiden
- Platsen med sina naturliga resurser i form av kulturella, sociala och naturliga kapital

Ingångstes: en gemensam mötesplats behövs

Ett lokalt sprunget initiativ är en grogrund för långsiktig landsbygdsutveckling. Genom samarverkan och öppenhet sås frön till nya sätt att tänka, leva och mötas.

Vi tror på människans vilja att förbättra sin omgivning –att vara medskapare i den lokala utvecklingen. Att så ett frö, forma idéer och skapa modeller & visioner för en livskraftig hembygd i samspel med den befintliga platsen. 11

1.1 Att vilja skapa ett hembygdstorg ..och gå från idé till initiativ

- Kasta er ut och samtala vitt och brett om idén om ett hembygdstorg.
- Samarbetet är nyckeln. Bilda en grupp där engagemanget delas. Samlas kring värdet ett gemensamt torg kan skapa.
- Var öppen och flexibel så att idéerna utvecklas vidare genom samtalen.
- Finns det lokala föreningar och nätverk som idén kan bollas med? Låt samarbetet växa ytterligare.
- Läs på kommunens hemsida om vilka tankar som redan finns.
- Utveckla idéerna tillsammans och börja formulera en vision. Överväg en plattform där resan dokumenteras och många kan ta del kontinuerligt. Dokumentationen kommer hjälpa er under hela resan. Tänk enkelt!

Om samsyn ännu inte är uppnådd; resonera gemensamt kring hur initiativet kan utvecklas. Det viktigaste är att uppnå gemensamt engagemang där både det positiva och utmaningar tidigt lyfts fram.

1.2 Att organisera en lokal grupp ...och fördela roller mellan initiativtagarna

- Hitta en form för gruppens arbete som gör att arbetet både känns roligt och framåtsyftande. Kom ihåg att varje möte ska leda er vidare!
- Skapa olika roller efter vad ni är bra på. Utse någon som håller i helheten och kallar till möten. Utse också någon som är ansvarig för att dokumentera.
- Gör research. Det finns många bra referenser och exempel på nätet, kommunens hemsida. Besök platser och prata med människor ni stöter på.
- Fortsätt lyssna in och engagera lokalbefolkningen på olika sätt. Låt gruppen växa med engagemanget.
- Börja med regelbundna möten/träffar för att hålla energin uppe och börja varje möte med att upprepa målbilden. Förnya den eftersom.

Exempel på referenser: ArkDes, Boverket, Tillväxtverket

1.3 Att ta kontakt med stöttande aktörer

...och samtala om hur projektet kan skapa värde både på platsen och i regionen

- Ta kontakt med kommunen. I bästa fall finns en roll, t ex en Landsbygdsutvecklare som är mottagare för initiativet och som kan hjälpa till att navigera inom kommunens olika ansvarsområden.
- Boka ett möte på orten och presentera initiativet och projektet för kommunen och beskriv de värden ni ser att det kan skapa. Mötets syfte är att se om både det lokala och den kommunala organisationen ser samma värde och därmed fortsätter diskussionen om hur ni kan gå vidare tillsammans.
- Börja fundera kring vilka resurser som kommer krävas och möjlig finansiering (läs vidare under i 1.9 Finansiering).
- Fortsätt kontakta andra relevanta aktörer som kan bidra med värde in i projektet; t ex regionen, destinationsutvecklare etc.

Om samsyn ännu inte är uppnådd; resonera gemensamt kring hur initiativet kan utvecklas. Det viktigaste är att uppnå gemensamt engagemang där både det positiva och utmaningar tidigt lyfts fram.

1.4 Att planera vägen fram

...för det lokala arbetet tillsammans med stöttande aktörer

- I vissa fall har kommunen en organisation och metod för lokala initiativ som kan stötta projektet. I annat fall, se projektet som en möjlighet att skapa bra samarbetsmetoder.
- Ta fram en enkel plan för det lokala arbetet med möten och vad som ska utföras. Boka in regelbundna möten med kommunen. Var uthålliga, tålmodiga.
- Ta vara på utfört arbete och kunskap. Ta metodiskt fram de utredningar och underlag som berör platsen och initiativet för att hitta både synergier och eventuella utmaningar. Tex kan en lokalekonomisk analys vara utförd, liksom att översiktsplaner och detaljplaner beskriver de fysiska förutsättningarna. Nyttja resurser och undvik dubbelarbete! Resonera och hitta en form för hur arbetet kan belönas (t ex genom uppskattning eller ersättning för tid).
- Inkludera ofta. Bjud in lokalbefolkningen till möten och samtala om hur initiativet går fram. Var fortsatt öppen och nyfiken för alla perspektiv.
- Nätverka och kunskapsbygg. Ta kontakt med närliggande platser och samverka kring de frågor ni undrar över eller brottas med. Alla kontakter är relationsbyggande!

Försök hitta ett samarbete mellan projektgruppens alla aktörer. I det bästa scenariot bedrivs arbetet både uppifrån-och-ned (offentliga-lokala) och nedifrån-och-upp (lokala-offentliga) samtidigt. Kraften uppstår när båda håll möts i gemensam vilja. Var uthållig i kontakterna!

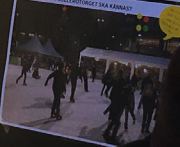
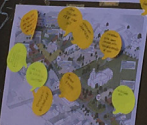

SÖDERÅS KOMMUN
VIOOLAR TONG 2021

1. HUR SER DIN FRAMTIDA
BYKÄRNAR UT?

2. HUR VILL DU ATT
SOLLERÖRTORGET SKA
KÄNNAS?

FORSKNINGS
PROJEKT
FINANSIERET
AV ARKODS

1.5 Att hitta torgets rätta plats

... genom att identifiera den plats som ska bjuda in alla

- Markera på en karta alla de platser som är möjliga. Den största potentialen för användande har platser med många naturliga flöden och entréer. Var är det närmast för så många som möjligt? Var blir torget synligt för många? Rangordna och välj en plats. Håll de andra möjligheterna öppna.
- Besök de olika platserna på olika tider av dygnet för att verifiera de första tankarna. Förstå vilka flöden som finns på platsen; gående, cyklande, bilburna, kollektivtrafik. Skissa och anteckna. Resonera kring hur prioriteringen kan se ut mellan olika flöden.
- Kartlägg hur många människor som finns på bygden, vilka grannskap som naturligt hör till platsen och vilka andra grupper som kan komma torget till dels; t ex turister.
- Börja undersöka vem som äger marken och vem som nyttjar den idag och hur. Den kommunala marken är att föredra.

Ibland förefaller den givna platsen för ett torg vara på privat mark. Kanske kopplat till en affär. Då är det värt att i dialog med markägaren undersöka om det går att få till en rådighet exempelvis genom arrende. Den lokala affären kan också bli en viktig samarbetspart eftersom alla ska gynnas av tillskapandet av ett torg.

1.6 Att fanga känslan för bygden

...genom att urskilja det mest lokala som gör platsen unik

- Bygg vidare på vad bygden och landskapet har att erbjuda; kulturen på platsen, platsspecifika näringar och hantverk, naturmiljöer, mattraditioner och historiska berättelser.
- Vidga vyerna och tänk utanför boxen. De riktiga guldgruvorna finns ofta att hitta i det som upplevs som vardagligt. Samtala med någon utifrån.
- Förstärk det som är positivt. Utveckla eller hantera det som är hämmande. Platsens syfte är till slut att få människor att inspireras och att skapa en starkare gemenskap.
- Skapa kreativa möten där ni börjar rita och tänka tillsammans. Dela ut läxor där någon tar sig an platsens flöden, en annan tar med sig lokala föreningar och näringar, någon tittar på lokalt hantverk och kultur. Dessa kreativa tillfällen stärker engagemanget; bjud in!
- Utifrån en mångfald av inspel; hitta den röda tråden som skapar en gemensam berättelse kring just er plats.

Exempel; På en ort med en historia av keramisk tillverkning kan ett lager av kakelplattor bli starten på att utveckla en fasad. På en ort med rik trähistoria, folkmusik och jordbruk kan ett tillagt vindsydd gestaltas till en paviljong för spontana marknadsstånd och dansbana.

1.7 Att tänka sig in i framtiden ...och relatera till historien

- Gå igenom vilka funktioner och kvaliteter den valda platsen har haft genom historien och vilka den har idag. Reflektera över vilka behov som har förändrat platsen över tid.
- Vilka aktiviteter ska finnas på hembygdstorget i framtiden?
- Skapa en strategi för en plats som klarar fortsatt förändring efter lokala behov. Fundera också på hur kvaliteter, såsom prioritering av mänskliga flöden, kan säkras över tid.
- Tänk på att skapa en mötesplats för alla, de som lever nu och de som kommer i framtiden.
- Hur kan den naturliga lusten att ta hand om platsen uppstå? Med ett bra förvaltande stärks gemenskapen (även om det kanske inte är det man först tänker på). Vad är rimligt för det lokala och vad görs bäst av det offentliga. Gör det roligt!

En tidigare marknadsplats eller trädgård kan med bilens framfart ha asfalterats och blivit parkering. Det är två mötesplatser som gått förlorade och kanske bytts ut till andra; en ny kiosk och en fotbollsplan. Kanske har även de platserna försvunnit och plötsligt saknas de första platserna först när hela bilden framträder. I varje tid bör behov omformuleras och prioriteras efter det värde som behöver tillföras.

1.8 Att skapa torgets vision

... som utgår från platsens resurser, genom att ta in olika människors perspektiv och hålla idéskapandet öppet

- Redogör för lokalsamhällets olika behov som under resan samlats in. Värna olika målgrupper.
- Formulera och visualisera målbilden. Lista alla de aktiviteter som kan tillskapas och de effekter och värden som kan skapas lokalt och regionalt.
- Beskriv vad som finns i form av resurser lokalt och vad som behövs tillföras. Hushåll med resurser! Var kreativ.
- Bjud in till ett öppet möte där den sammanfattade visionen presenteras. Låt gärna mötet delas digitalt så att så många som möjligt kan känna delaktighet.
- Var fortsatt öppen för nya och gamla idéer och låt det påverka förslaget. Kom ihåg att samskapandet också bäddar för resan och engagemanget framåt. Alla har något viktigt att säga även om man inte först förstår varandra!

Arbeta gärna både i ord och bild. Kartor kan skrivas ut från nättjänster. Foton kan skrivas ut och skissas i. Här kan det också vara läge att inleda samtal med arkitekter. Finns det någon på orten? Eller genom det digitala nätverket? När ett behov uppstår, be om hjälp, även det är en möjlighet att stärka gruppen och initiativet. Överväg en enkel omröstning. T ex kan frågan vara; Stödjer du initiativet? Om inte, vad vill du se istället?

1.9 Att finansiera projektet

...genom att bygga ekonomi kring viktiga värden får ni visionen att hända

- Undersök vilka finansieringsmöjligheter som finns kommunalt genom budgeterade poster för förvaltning eller utveckling.
- Undersök vilka lokala möjligheter som finns i form av näringsliv, föreningar, bygdebolag etc.
- Undersök vilka nationella och internationella finansieringsmöjligheter som finns t.ex jordbruksstöd, olika EU-stöd.
- Förstärk partnerskap/nätverk mellan byarna och se om ni kan göra gemensam sak.
- Hitta en gemensam lösning och bygg en ekonomisk plan mellan alla projektparter; lokala projektgruppen, kommunen, regionen och t ex destinationsbolaget. Utgå från det gemensamma målet och ansvaret!

SUMMERA PROJEKTET:

Vad? Ett hembygdstorg

Var? Platsvalet

Varför? Vilket värde kan torget skapa för platsen och för samhället i stort?

Hur? Hur kan torget gestaltas och hur kan vi samverka kring det?

Tips och exempel på möten

ARBETSMÖTE

1. Vad är målbilden? Har den förnyats?

2. Var är vi?

Laget runt; Vad har hänt sen sist? Visa uppskattning för varandras insatser och när ni känner varandra väl; ge varandra konstruktiva råd.

3. Vad är nästa steg mot målet?

4. Vem gör vad?

5. När håller vi nästa möte?

UTVÄRDERINGSMÖTE

1. Vad är målbilden? Har den förnyats?

2. Hur har processen varit? Vad var bra, vad funkade mindre bra?

3. Utveckla planen/processen för nästa steg med nya lärdomar.

4. Vilka roller har vi haft och hur har de fungerat? Vad kan förbättras och vad kan förändras? Konstruktiv feedback och beskrivning av förväntningar.

5. Vilka ytterligare behov har projektgruppen?

KREATIV WORKSHOP

1. Alla skriver ett vykort från framtiden. Du står på torget och skickar en hälsning, hur skulle du beskriva dina drömmars torg?
2. Läs upp vykortet för varandra.
3. Försök att formulera en gemensam målbild utifrån era olika drömmar.
4. Titta på bilder av olika inspirerande miljöer. Samsas om ett antal som sätter form på det ni tänker er.
5. Titta på bilder av lokala miljöer, uttryck och aktiviteter. Samsas igen om ett antal som sätter lokal form på det ni önskar.
6. Sammanfatta en moodboard med texter och bilder.

2. Börja odla

S O L L E R Ö N VI ODLAR TORG 2021

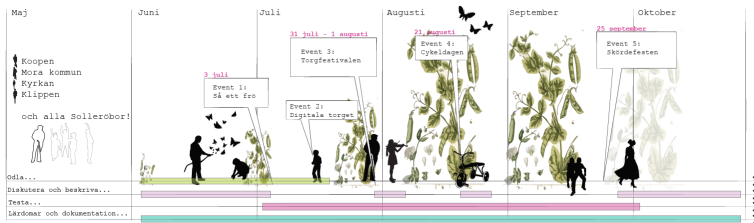

Bild: Tidslinje och process för Odlar torg 2021, Gaia arkitektur

DET HÄR ÄR NU PÅ PLATS

- Gemensam målbild mellan det lokala initiativet, kommunen och andra aktörer
- Utredda förutsättningar
- Förtydligade roller
- En vald väg framåt
- Informerad och inbjuden allmänhet med öppenhet för alla idéer
- En tidig tanke om finansiering
- Människor som lever, verkar och värnar sin plats
- Individer med en vilja att förädla in i framtiden
- Platsen med sina naturliga resurser i form av kulturella, sociala och naturliga kapital

Test av tes: utför tillfälliga torg

Nu är det dags att förvalta idéerna och testa dem i verkligheten.

Det är grannlaga att visualisera en framtid som vi inte kan veta allt om. Men genom att testa oss fram uppstår ett verkligt lärande. Det här kapitlet beskriver hur torget tillfälligt gestaltas och byggs. Ur det kommer verkliga lärdomar, förankring, förvaltning och förverligande. Häng på!

2.1 Att skrida till verket

...genom att testa de idéer som ni skapat tillsammans

- Formulera ett delprojekt som får vara tillfälligt och begränsat. Genom att låta torget uppstå tillfälligt så kan olika idéer testas i verkligheten.
- Tänk igenom vilka frågor som är viktiga att få svar på under testerna.
- Skapa en arbetsgrupp inom projektgruppen som håller i testfasen och lägg till de kompetenser som saknas.
- Ta höjd för att saker och ting inte kommer att gå som du/ni tänker. Det är en viktig del av lärandet! Att förstå vad som inte funkar är en bra metod för att förstå vad som faktiskt funkar. Var hänsynsfull men modig!

Kommunen tar ofta rollen att stödja med att både hitta och utforma ansökningar för finansieringar.

2.2 Att förstå vilka lagar som gäller

...genom att se över relevanta bestämmelser

- Se över vilka bestämmelser som gäller för det aktuella projektet. Kommunen kan ta reda på vad som gäller. Detta är dessutom ett bra tillfälle att bredda samarbetet med fler personer inom kommunen.
- Fundera över vilket område projektet tar i anspråk. Påverkas vägar tillfälligt? Hur påverkas marken av exempelvis en marknad?
- Kom överens om en lösning med markägarna/kommunen som blir bra för alla och ta reda på om det behövs tillstånd. Se över huruvida ett arrendeavtal för nyttjanderätt av marken bör tecknas.
- Behövs serveringstillstånd?

2.3 Att skapa tillfälliga strukturer

...med målet att utmana invanda beteendemönster genom tillfällig arkitektur

- Planera för olika idéer om ett tillfälligt torg. I stora öppna ytor kan det tänkta torget t o m målas upp med olika färger som visar på olika användningsområden.
- Genomför ett eller flera event. Sätt upp ytor som aktiverkar och lockar till lek och andra aktiviteter för barn men även äldre.
- Testa flera gånger tills avgörande frågor klarnar. Om platsen inte känns naturlig, prova en annan.
- Möblera torget med enkla och flyttbara objekt. Stolar och bänkar, plantera träd och blommor i lådor och säckar (pallkragar eller liknande). Överväg alltid att återanvända material och objekt, det är ett tillfälle att testa det unika i bygden kreativt. Det som är effektivt och hållbart skapar trovärdighet.
- Undersök möjligheten att tillföra tillfälliga lokala konstarrangemang som kan bryta mönster och utgöra en utställning.
- Dokumentera tillfällena med foton och i skrift; det är bevisböroda för värdet som skapas.

Pallar, däck och lådor från en lokal industri eller butik kan snabbt bli både bänkar och pingisbord. Restmaterial av timmer kan bli en rolig lekmiljö av klossar. Bjud in så att fler får uppleva förändring och värdet på plats. Bjud även in lokala tidningar/media för att bredda engagemanget.

2.4 Att hitta rätt gestaltning

...genom att involvera kunskap och människor som kan bidra med nya tankar

- Använd kvaliteterna som är befintliga på platsen och förstärk dem. Utmana de aspekter som motverkar möten.
- Detta är ett annat tacksamt tillfälle att utveckla ett samarbete med arkitekter, landskapsarkitekter eller andra yrken som har gestaltning som sitt hantverk. Eller helt enkelt människor med talanger inom det som behövs.
- Använd kapitel tre som vägleder i tillskapandet av torg i hembygden.
- Samla information från besökarna. Kom ihåg att reagera positivt på förändring, håll er öppna.
- Se kapitel 3 för fler principer och använd det med lätt hand!

Blue food stand with menu items: "PÄPES", "KÄPES", "KÄPES".

Sollerö

2.5 Att bygga gemenskap

...genom att stärka en känsla av tillhörighet

- Planera aktivt för gemenskap på platsen genom aktiviteter som lockar till interaktion.
- Genomför en workshop för att på ett strukturerat sätt ta del av olika insikter/åsikter.
- Var även beredd på motstånd. Det är ofta en direkt effekt av förändring. Försök förstå vad rädslan beror på.

2.6 Att utvärdera och ta med sig lärdomarna

...genom att sammanfatta det som gjorts hittills och skörda frukterna av det som skapats

- Dela och ta del av de erfarenheter som ni skaffat er, både individuellt och i grupp. Identifiera det som varit bra och det som skulle kunna gjorts bättre.
- Se inte projektet som ett enskilt skeende utan som en del av ett övergripande utvecklingsarbete.
- Börja fundera på om/hur det aktuella projektet kan tas vidare. Undersök om nya ekonomiska medel kan sökas för att göra torget permanent.
- Fira och bjud in! Visa uppskattning för alla som bidragit med tankar, genomförande eller på annat sätt. Stärk varandra och er själva. Ta med er både inspirationen, kontakter och lärdomar in i mer skapande.
- När det har gått en tid, kan det ge ett mervärde att till exempel anordna en workshop. Här kan viktiga lärdomar delas mellan centrala aktörer (såväl inom som utanför projektgruppen).

2.7 Att inspireras av en nödvändig roadmap

...för att se möjligheten, samlas kring ett förslag,
redogör för värdet

- Utgå från att alla har ett gemensamt mål, den ökade livskraften.
- Enas lokalt kring förslaget - hitta formen där ni kan beskriva en samlad önskan.
- Beskriv vad ni vill åstadkomma och redogör för resurserna som behövs.
- Redogör för mandatet som behövs.
- Skapa ett gemensamt "VI" på kommunal, regional och nationell nivå
- bygg nätverket för vägen fram och beskriv processen som gör det lokala arbetet verksamt.
- Be om stöd där det behövs.

SUMMERA PROJEKTET:

Vad? Ett hembygdstorg

Var? Platsvalet

Varför? Vilket värde kan torget skapa för platsen och för samhället i stort?

Hur? Hur kan torget gestaltas och hur kan vi samverka kring det?

3. Odlå långsiktigt

Från tes till vision: att gestalta för långsiktigt utförande

DET HÄR ÄR NU PÅ PLATS

- En testad plats och konkret kunskap kring vad som funkar och inte
- Upplevda scenarion och konkreta inspel från lokalbefolkningen
- Dokumentation och förståelse för det potentiella värdeskapandet
- Grunden för att välja att gå vidare till en vision där helheten av processen ska omsättas till ett långsiktigt gestaltat förslag

Att gestalta ett hembygdstorg

Med ett stort förarbetet bakom sig är det dags för visionen att ta en mer bestämd form. Arkitektens hantverk är att omsätta de identifierade mänskliga behoven och drömmarna till gestaltade miljöer. Stegen i detta kaptiel är framtagna för det lokala kontextet och ett förslag på hur man intuitivt och stegvis kan gestalta en plats för den tillfälliga eller för den långsiktiga visionen.

3.1 Att fördjupa sig i platsen

... och förstå hur människor kan kopplas ihop

- a. Iaktta var människor rör sig, och hur. Ofta är det kopplat till den lokala affären eller andra viktiga entréer.
- b. Utgå från platsens förutsättningar. Vilka kvaliteter finns? Vad har förädlingspotential? Vilka funktioner kan komma att förändras?
- c. Finns potential för goda naturliga förutsättningar; sol, vind och vyer?
- d. Förstå vem eller vilka som äger marken som en förutsättning för att kunna utveckla platsen.

Utforska också närliggande platser som har potential att utvecklas; kan de ytterligare förstärka flöden, stötta funktioner och involvera fler målgrupper och generationer?

3.2 Att skapa upplevelsen av ett rum mellan husen

... för att rama in en plats som möjliggör mänskliga möten

- a. Vad behövs för att platsen ska upplevas som ett rum? Utgå från människans sinnen i den mänsklig skaln.
  - Behöver väggar läggas till?
  - Hur kan marken skapa rumslighet?
  - Hur kan en upplevelse av tak skapa både funktion och inramning?
- b. Gör kanterna till rummet (de befintliga byggnaderna, och de tillagda elementen) aktiva, levande och multifunktionella.

Väggar, golv och tak kan ta många olika och kreativa former. Väggar kan definieras med till exempel en paviljong, växtlighet, staket, pelare eller belysning. Marken kan definieras på olika sätt genom nivåskillnader, materialval, växtlighet och vatten. Tak skyddar mot väder och vind men kan också vara rumsbildande element. Experimentera med hur växtlighet, belysning, strukturer, glas och tyg kan skapa skydd och definiera ett rum.

3.3 Att skapa funktioner

... för att människor ska vilja vistas och stanna ett slag

- a. Utgå från naturliga kvaliteter: var är de soliga platserna, hur hanteras vind och skydd mot nederbörd?
- b. Skapa bekväma platser för att sitta och luta sig.
- c. Sträva efter en upplevd trygg plats både för de som vill var synliga och de mer försiktiga. Tänk inkluderande och välkomnande.
- d. Våga tänka multifunktionellt. Kan en sittmöbel även fungera som bord? Kan en vägg eller fasad även fungera som projiceringsyta för utomhusbio?
- e. Ge plats för att kunna möblera om och ändra över tid; efter säsong, ändrade behov och för olika åldrar och förutsättningar. Ta hjälp och rådfråga.

Tänk på hur torget kan användas på olika tider av dagen, olika dagar i veckan och under olika årstider och högtider. Uppmuntra spontana möten i vardagen, tillrättalägg för evenemang i helgen eller vid speciella händelser och ge utrymme för stora folksamlingar och fester.

3.4 Att planera för en mångfald av aktiviteter

... med syfte att sammankoppla människor, tankar och andra flöden

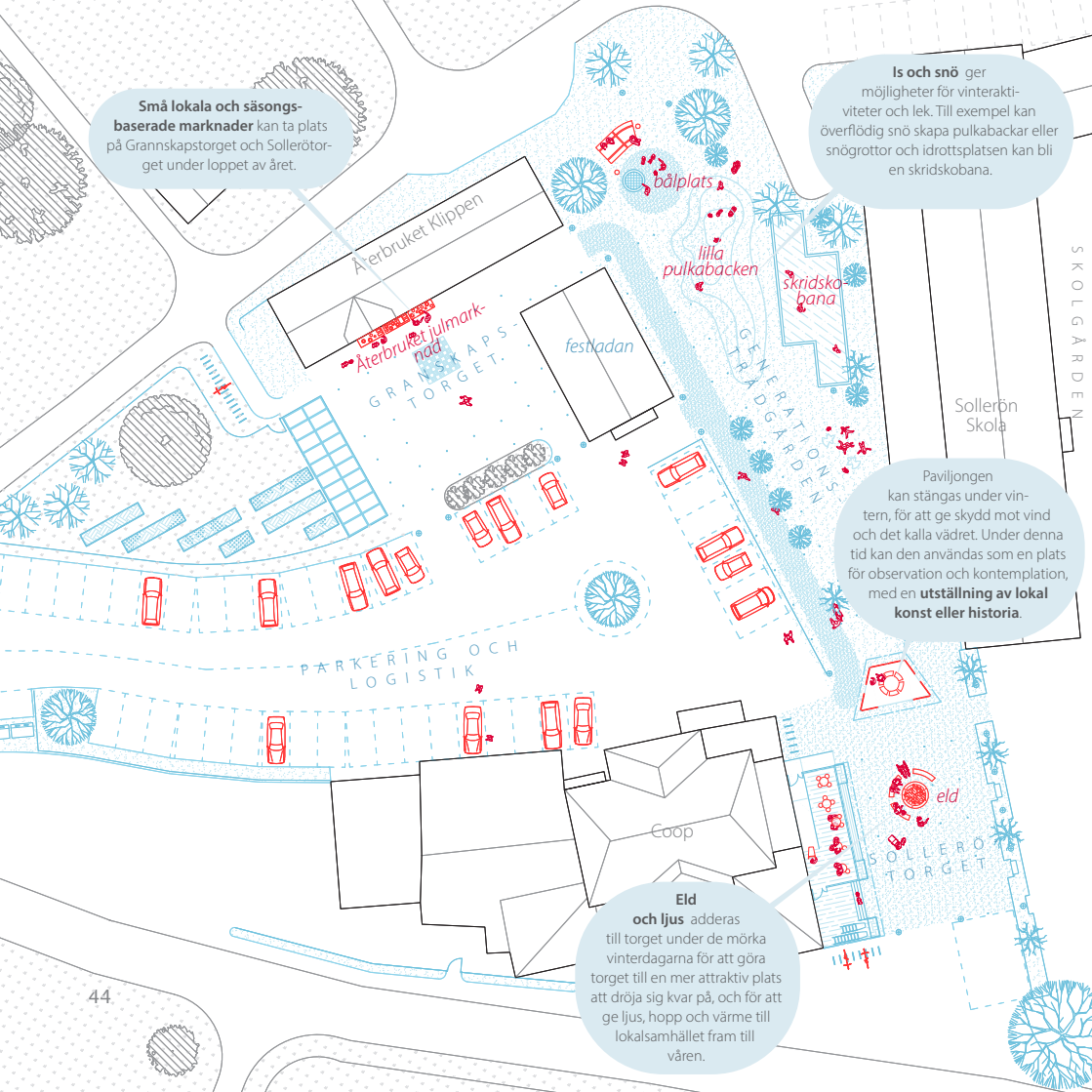
- a. Planera för att människors rörelser till och över platsen får flöda.
- b. Planera för växtlighet, insekter, marken och vatten som ett helt system och möjliggör synergier.
- c. Planera för möjlighet till möten mellan få och möten mellan många, för fikastunden i solen, marknaden eller musikföreställningen.
- d. Tänk på att både att få ge och att få ta emot skapar kontakt och odlar tacksamhet.

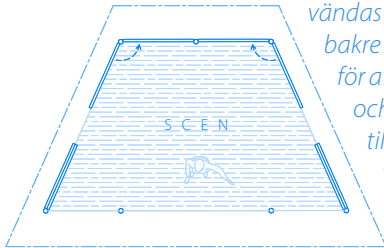
Små lokala och säsongsbaserade marknader kan ta plats på Granskapstorget och Sollerörstorget under loppet av året.

Is och snö ger möjligheter för vinteraktiviteter och lek. Till exempel kan överflödig snö skapa pulkbackar eller snögrottor och idrottsplatsen kan bli en skridskobana.

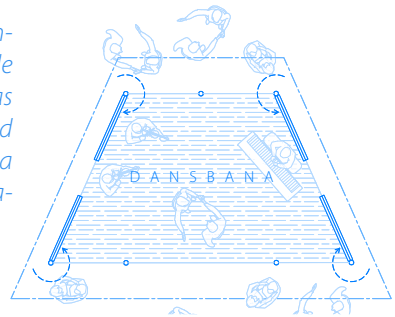
Paviljongen kan stängas under vintern, för att ge skydd mot vind och det kalla vädret. Under denna tid kan den användas som en plats för observation och kontemplation, med en **utställning av lokal konst eller historia**.

Eld och ljus adderas till torget under de mörka vinterdagarna för att göra torget till en mer attraktiv plats att dröja sig kvar på, och för att ge ljus, hopp och värme till lokalsamhället fram till våren.

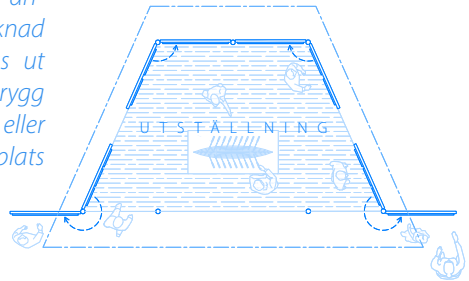
Om paviljongen ska användas som scen kan de bakre luckorna stängas för att skydda mot vind och leda åskådarna till ytan framför paviljongen.

Om paviljongen ska användas som dansbana kan luckorna öppnas upp för att optimera golvytan.

Om paviljongen ska användas som marknad kan luckorna fällas ut och fungera som rygg för försäljaren eller upphängningsplats för produkter.

3.5 Att låta funktionerna få en unik och vacker form

... så att den blir ett uttryck som speglar den geografiska platsen och den framvuxna kulturen

- a. Forma berättelsen om er unika plats; vilka ni är och vill vara. Relatera till det lokala landskapet, hantverkstraditioner och konstuttryck för förankring och särpräglning.
- b. Planera för att kunna genomföra projektet av lokala tanger och hantverkare i möjligaste mån. Förädlandet av platsen bygger i sig den önskade stärkta gemenskapen.
- c. Utgå från naturliga och lokala material; tyger, mönster och färger.
- d. Välj det som åldras vackert för en levande och långsiktig plats.
- e. Hantera resurserna med omsorg, cirkulärt och ta bara det som behövs.

Ta även inspiration från den lokala naturen. Färger och former kan översättas till byggd miljö, och lokala växter och grödor kan inkluderas som en viktig del av det gestaltade torget.

3.6 Att få ihop många delar och idéer till en helhet

... genom att sträva efter harmoni i alla skalor

- a. Börja i en stor skala och zooma in till mindre skalor, och gå tillbaka igen.
- b. För planen: eftersträva harmoni genom att ta hänsyn till olika flöden: den som handlar, den som passerar, den som cyklar, den som leker.
- c. För rumsligheten: relatera det nya till det befintliga. Tänk på höjder och utblickar, på vad som behöver ramas in och på vad som behöver öppnas upp.
- d. För formgivningen: form, färg, mönster och material upplevs tillsammans i rummet.
- e. Lägg till upplevelsen av harmoni från andra sinnen; musik, doft och ljussättning.

Tänk på hur olika generationer använder och tar del av torget. Skap platser och aktiviteter för varje generation; barn, tonåringar, vuxna och äldre. Inkludera också aktiviteter där alla generationer kan involveras samtidigt och på det sättet skapa interaktioner mellan generationerna.

3.7 Att inspirera, överraska och skapa berättelser

... genom att tillföra det levande och föränderliga

- a. Locka till människans vilja till lek, kreativitet och samskapande.
- b. Använd naturens föränderlighet - fåglar och träd och säsongsplanteringar.
- c. Ge plats för konstnärliga element och utställningar.
- d. Ge plats för spontana initiativ.

De olika årstiderna bjuder på stor variation under året; hur kan även mötesplatsen förändras från sommar, höst, vinter och vår? Kan ljus användas för att skapa atmosfär och kontraster under de mörka årstiderna? Kan snö och is bjuda på nya aktiviteter och lek? Kan lokal odling och matlagning föra folk samman och stärka grannskapet?

3.8 Att skörda och fira

... genom att skapa en kultur och en förvaltning kring platsen längs ett årshjul

- a. Välj några tillfällen då torget möbleras kopplat till årstidsväxlingarna. Gör olika aktörer ansvarig för olika tillfällen så skapar ni också tillhörighet och fördelar arbete.
- b. Välj några tillfällen per år då torget är särskilt aktivt. Marknader och andra event. Skapa nya ceremonier.
- c. Utgå från att det ska vara en plats för bygdens samlande och firande – se till att både skörda och fira!

SUMMERA PROJEKTET:

Vad? Ett hembygdstorg

Var? Platsvalet

Varför? Vilket värde kan torget skapa för platsen och för samhället i stort?

Hur? Hur kan torget gestaltas och hur kan vi samverka kring det?

Lokala grödor kan sås och odlas under året, och skördas inför skördefesten. Mer närodlat kan det inte bli!

Långborden är placerade över Sollerötorget, generationsträdgården och grannskapstorget, för att rymma alla Solleröbor under skördefesten, så att alla kan vara med och fira!

Skördefesten har redan blivit en årlig tradition på Sollerön. Genom att utforma de gemensamma platserna för olika möten, stora och små, kan den årliga festen bli enklare och även mer lyckad!

Coopen är fortfarande en central punkt på Sollerön, och kommer tjäna på fler besökare, speciellt vid större evenemang.

Paviljongen kan öppnas upp och bord kan placeras på det upphöjda golvet och utgöra en möjlig **marknadsplats**. Väggarna kan vändas och nyttjas som en rygg för en handelsbod där varor till försäljning kan hängas upp.

Ett långsiktigt gestaltat torg

Från idé till vision - sammanfattning

IDÉ

ORD

Steg 1: Så ett frö

VARFÖR: Livskraftiga lokalsamhällen skapar ett livskraftigt land.

HUR: Genom lokala behov odlas lokala initiativ. Lokalbefolkningens engagemang, ofta i form av eldsjälar, verkar som en drivande kraft i varje lokalsamhälle och utgör en sammanhållande kraft på flera skalor.

VAD: En levande hembygd som stärker tillhörighet, gemenskap och social identitet.

HANDLING

Steg 2 : Börja odla

VARFÖR: Genom att tillskapa ett hembygdstorg förstärks lokala värden och lokal identitet - exempel på viktiga byggstenar i ett livskraftigt lokalsamhälle.

HUR: Genom tillfälliga tester kan olika alternativ identifieras och ge riktning framåt.

VAD: En levande hembygd som stärker tillhörighet, gemenskap och social identitet.

VISION

Steg 3 : Odlas långsiktigt

VARFÖR: Torget som den gestaltade och beständiga lokala mötesplatsen.

HUR: Genom lokal förankring och långsiktigt förvaltande ges förutsättningar för en livskraftig hembygd över tid.

VAD: En levande hembygd som stärker tillhörighet, gemenskap och social identitet.

Från vision till genomförande - förslag

STRUKTUR

HÅLLBAR STRUKTUR

VÄGEN FRAM - GENOMFÖR LÅNGSIKTIGT

Hitta formen för hur lokalsamhället ska besluta om det långsiktiga förslaget.

Skapa en budget, genomförandeplan samt förvaltningsplan tillsammans med kommunen.

VÄGEN FRAM - FÖRVALTA LOKALT

Använd förvaltningen av torget som en möjlighet till gemenskap. Engagera också de i samhället som särskilt behöver inkluderas. Ett torgprojekt är en möjlighet att skapa delaktighet och gemenskap bland ungdomar. Alla kan inte göra allt, men alla kan göra något och det kan vara hela skillnaden.

Tänk igenom hur de nya människorna, barnen, kan känna tillhörighet till platsen.

Kontraktet - Visionen

GENOMFÖRANDE OCH ANSVAR:

FRAMTIDA FÖRVALTNING OCH ANSVAR:

Lokalsamhället

Kommunen

Arkitekten

Projektet Odlå torg

Våren 2020 fick vi en fråga av människor i ett engagerat lokalsamhälle: "Vi har identifierat ett stort behov av en gemensam mötesplats och tror att vi kan behöva en arkitekt"

Utifrån en redan utförd och gedigen behovsanalys sprungen ur ett annat utvecklingsprojekt, BLD, om-satte vi analysen i den byggda miljön utifrån utgångspunkten; hur kan arkitektur svara på lokalsam-hällets behov?

Det resulterade i en analys i tre skalor; bygden i relation till närliggande bygder, byn som helhet, en identifiering av vad som utgör bykärnan och till sist platsen för ett samlande hembygdstorg. Det tidi-ga engagemanget stöttades gemensamt av sockenförening, sociala företaget, lokala affären, kyrkan, kommunen och arkitekterna.

Det första projektet resulterade i en slutsats: vi behöver testa oss fram till hur ett torg kan utformas för att generera största möjliga värde.

I en nationell utlysning av ArkDes 2020 lyckades projektgruppen få nationell finansiering för att både tes-ta metoden med tillfälliga torg på landsbygden och specifikt hur det skulle kunna te sig på just den här platsen. Lärandet var stort och skapade många ringar på vattnet.

I detta fortsättningsprojekt, stöttat av ArkDes och Region Dalarna, vill vi dra lärdomarna längre och gå in i nästa steg; hur närmar man sig det mer permanenta tillskapandet av ett hembygdsorg genom att hitta samsyn mellan civilsamhälle och offentlighet.

Resutatet av ett flerårigt lärande är summerat i denna handbok. Den syftar till att ge förslag på hur processen att ta ett initiativ till en vision för ett gemensamt torg kan se ut. Vår ambition är att detta utgör ett inspel i det kollektiva lärandet. Vi ser hembygdstorget som en avgörande pusselbit i det livsk-raftiga lokalsamhället. Med det sagt vill vi också belysa vikten av att de gestaltade mötesplatserna och livsmiljöerna genomförs.

-Gaia arkitektur, februari 2023

Omfattning och bakgrund

Handboken är resultatet av bred teorisk och praktik efterforskning. Grunden för denna skrift består av följande delar.

- En praktisk fallstudie utförd 2020-2023
- Sammanfattning av en stor mängd landsbygdsforskning över decennier
- En syntes av flertalet arkitekturteorier och erfarenheter förenklade och anpassade till ett lokalt kontext

Projektgruppen som gjort arbetet möjligt

Initiativtagare, processledare och författare

Gaia arkitektur (gaiaark.se)

Lokala initiativtagare

Eldsjälar

Återbruket klippen

Stöttande offentlighet

ArkDes - Myndigheten för arkitektur och design

Region Dalarna

Deltagande och rådgivande aktörer

Sollerö Sockenförening

Mora kommun

Coop Sollerön

Sollerö skola

Svenska kyrkan

Grafiskt material

Gaia arkitektur

Tack till lokala leverantörer, föreningar, och 100-tals människor som deltagit på event, workshopar och samtal!

Här kan du läsa den fördjupade handboken med forskning och det platsspecifika caset; https://arkdes.se/wp-content/uploads/2021/11/211107_arkdes_odlartorg.pdf

Vi svarar mot det 18:e målet
gaaark.se

GAIAARK